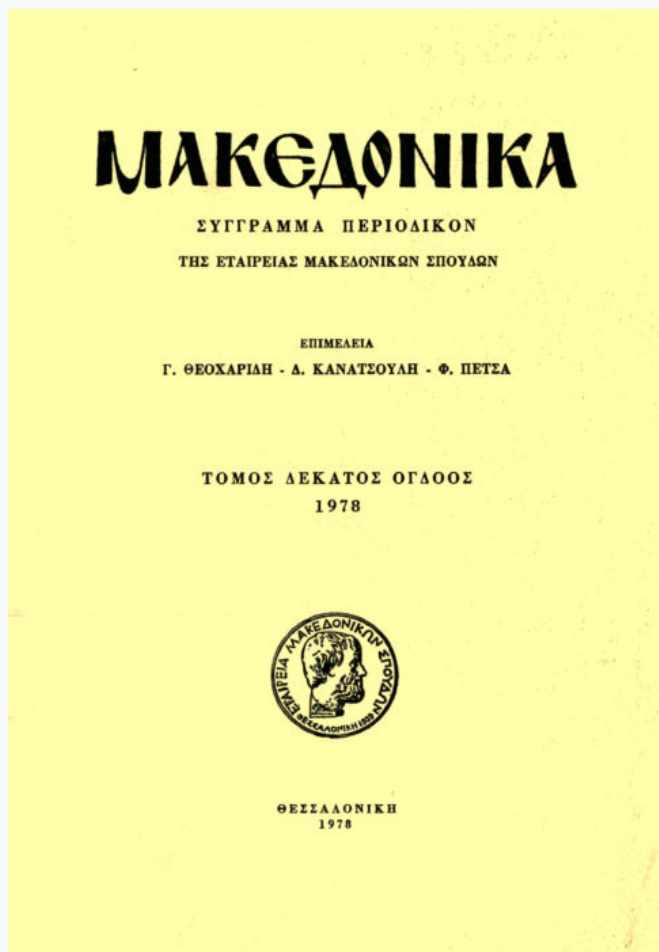

Μακεδονικά

Τόμ. 18, Αρ. 1 (1978)

Βασ. Σταυρίδου, Οι Οικουμενοί Πατριάρχαι, 1860-σήμερα

Αθαν. Αγγελόπουλος

doi: [10.12681/makedonika.506](https://doi.org/10.12681/makedonika.506)

Copyright © 2014, Αθαν. Αγγελόπουλος

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Αγγελόπουλος Α. (1978). Βασ. Σταυρίδου, Οι Οικουμενοί Πατριάρχαι, 1860- σήμερα. *Μακεδονικά*, 18(1), 317-319.
<https://doi.org/10.12681/makedonika.506>

σπασμάτων δὲν μᾶς ἔδωσαν ὁ σ., ἀλλὰ δημοσιεύων τὸ κείμενόν των ἐξ ἑνὸς μόνον χειρογράφου διόρθωσε τὴν ὀρθογραφίαν του, χωρὶς νὰ δίδῃ τὴν γραφὴν τοῦ χειρογράφου του, καὶ ἔκαμε καὶ παραναγνώσεις, μὴ λαβὼν ὑπ' ὄψιν τὰς ἀνωτέρω ἀναφερθεῖσας συμβουλὰς τοῦ Κ. 'Αμάντου.

'Αχάριστον βεβαίως τὸ ἔργον τῆς βιβλιοκρισίας καὶ δυσάρεστον καὶ εἰς τὸν κρίνοντα καὶ εἰς τὸν κρίνόμενον, ἀλλ' ἀναγκαῖον. Ἐκοίτασε βεβαίως ὁ συγγραφεὺς 'Ανέγνωσε γραφὴν χειρογράφου καὶ μετέγραψεν αὐτήν. 'Απέδωσε περιλήπτικὸς τὸ περιεχόμενον τῶν ἀποσπασμάτων του καὶ ἐτοποθέτησεν αὐτὸ εἰς τὸ ἱστορικὸν του πλαίσιον. 'Απεπειράθη νὰ τὸ σχολιάσῃ διορθώσας μάλιστα καὶ μερικὰς ἐσφαλμένας χρονολογήσεις του. Βλ. π.χ. σ. 36: «Τὰ Ἰωάννινα πάρθηκαν τὸ 1430 (καὶ ὄχι, ὡς ὁ Κ., τὸ 1426) καὶ ἡ Βέροια τὸ 1448-1449 (καὶ ὄχι, ὡς ὁ Κ., τὸ 1436)». Δὲν ἔκαμεν ὁμῶς ἐπιστημονικὴν ἔκδοσιν, ἀλλ' ἔκδοσιν ἑρσιμότητος, ἢ ὅποια μᾶς ἔκαμε πάντως γνωστὸν τὸ περιεχόμενον μερικῶν ἀποσπασμάτων τοῦ ἀνεκδότου Κώδικος 161 τῆς Βιβλιοθήκης Κοραῆ τῆς Χίου. «Δόσις ὀλίγη τε φίλη τε».

Γ. Ι. ΘΕΟΧΑΡΙΔΗΣ

Β α σ. Σταυρίδου, Οἱ Οἰκουμενικοὶ Πατριάρχαι, 1860 - σήμερον, Α' Ἱστορία, Β' Κείμενα, Θεσσαλονίκη 1977, 1978, ἔκδ. Ἐταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν, σελ. 1-655 καὶ 1-328.

'Ο συγγραφεὺς, καθηγητὴς τῆς Γενικῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας εἰς τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν τῆς Χάλκης τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως, προσφέρει εἰς τὴν ἱστορικὴν ἔρευναν ἀνεκτίμητον καὶ πηγαῖον ἔργον, τὸ ὁποῖον διανοίγει αἰσθητῶς τοὺς ὀρίζοντας τοῦ προσφάτου παρελθόντος τῆς Μητρὸς Μεγάλης Ἐκκλησίας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως, τῆς τελευταίας ἑκατονταετηρίδος.

'Η μεγάλῃ συμβολῇ τοῦ συγγραφέως διὰ τῶν δύο ἀνωτέρω τόμων ἔγκειται εἰς τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ ἀναδιπλάνει εἰς τὸν μελετητὴν τὸν ἐσωτερικὸν βίον τοῦ Φαναρίου μὲ ἐπικεντρον τὸν Πατριαρχικὸν θεσμόν ἐν ὅλῃ τῇ ἱστορικῇ καὶ ἐκκλησιαστικῇ σημασίᾳ ἀλλὰ καὶ τῇ μεγαλοπρεπείᾳ αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ 1860 μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων, ὅπως ὁ θεσμὸς οὗτος προβάλλει καὶ δραστηριοποιεῖται ἐπὶ ὧν τῶν συγχρόνων προβλημάτων, γενικωτέρων ἐκκλησιαστικῶν, ἐθνικῶν, θρησκευτικῶν καὶ κοινωνικῶν, ὅχι βεβαίως δι' ὑποκειμενικῶν κρίσεων ἀλλὰ δι' ἐπισήμων κειμένων, τὰ ὁποῖα ἀποπνέουν καὶ διαδηλώνουν τὸ ἀνόθευτον καὶ συνεπὲς ἱστορικὸν καὶ δυναμικὸν κύρος ἑνὸς πνευματικοῦ θεσμοῦ, μοναδικοῦ εἰς τὸ εἶδος του ἐν ὅλῃ τῇ ὑψηλῇ. Διότι τὰ δημοσιευόμενα κείμενα τόσον εἰς τὸν α' ὅσον καὶ εἰς τὸν β' τόμον δὲν εἶναι δημιουργήματα συγκεκριμένης ἱστορικῆς στιγμῆς, εἰς τὴν ὁποίαν ἀναφέρονται, ἀλλὰ πρὸ παντὸς ἑκφρασις μακραίωνος συνεχείας καὶ παραδόσεως. Πέραν τούτων τὰ ἐν λόγῳ κείμενα ἐμφανίζουν ἀνάλογον καὶ ἀρμόζον γλωσσικὸν κάλλος καὶ συνιστοῦν, ὡσαύτως, πηγὰς ἱστορικῆς ἐρεῦνης τῆς πολυκύμαντου ἱστορίας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου τῶν τελευταίων ἑκατὸν ἐτῶν.

Εἰδικώτερον, ὁ α' τόμος διαιρεῖται εἰς δύο τμήματα. Τὸ πρῶτον, ὑπὸ τὸν γενικὸν τίτλον «Εἰσαγωγή. Ὁ θεσμὸς τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου» (σσ. 31-88) συνιστᾷ ἱστορικὴν ἀνάλυσιν τοῦ τρόπου διοικήσεως τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ τοῦ δεύτερον, ὑπὸ τὸν γενικὸν τίτλον «Οἱ Οἰκουμενικοὶ Πατριάρχαι 1860 - σήμερον» (σσ. 89-655), συνιστᾷ πλήρη σχεδὸν βιογραφικὴν καὶ βιβλιογραφικὴν παρουσίαν μετὰ σχετικῶν φωτογραφιῶν καὶ ἀντιπροσωπευτικῶν κειμένων τῶν Πατριαρχῶν τῆς τελευταίας ἑκατονταετηρίδος. Οὗτοι ὑπῆρξαν κατὰ σειράν: 1) Ἰωακείμ Β' τὸ α': 4 Ὀκτ. 1860-9 Ἰουλίου 1863 καὶ τὸ β':

23 Νοεμβρίου 1873-4 Αὐγ. 1878. 2) Σωφρόνιος Γ', 20 Σεπτ. 1863-4 Δεκ. 1866. 3) Γρηγόριος Στ', τὸ β': 10 Φεβρ. 1867-10 'Ιουνίου 1871. 4) 'Ανθιμος Στ' τὸ γ': 5 Σεπτ. 1871-30 Σεπτ. 1873. 5) 'Ιωακείμ Γ', τὸ α': 4 'Οκτ. 1878-30 Μαρτίου 1884, τὸ β': 25 Μαΐου 1901-13 Νοεμβρίου 1912. 6) 'Ιωακείμ Δ', 1 'Οκτ. 1884-14 Νοεμβρίου 1886. 7) Διονύσιος Ε', 23 'Ιαν. 1887-13 Αὐγούστου 1891. 8) Νεόφυτος Η', 27 'Οκτ. 1891-25 'Οκτ. 1894. 9) 'Ανθιμος Ζ', 20 'Ιαν. 1895-29 'Ιαν. 1897. 10) Κωνσταντῖνος Ε', 2 'Απρ. 1897-27 Μαρτ. 1901. 11) Γερμανὸς Ε', 28 'Ιαν. 1913-12 'Οκτ. 1918. 12) Μελέτιος Δ', 25 Νοεμβρίου 1921-20 Σεπτ. 1923. 13) Γρηγόριος Ζ', 6 Δεκ. 1923-17 Νοεμβρίου 1924. 14) Κωνσταντῖνος Στ', 17 Δεκ. 1924-22 Μαΐου 1925. 15) Βασίλειος Γ', 13 'Ιουλίου 1925-29 Σεπτ. 1929. 16) Φώτιος Β', 7 'Οκτ. 1929-29 Δεκ. 1935. 17) Βενιαμίν, 18 'Ιαν. 1936-17 Φεβρ. 1946. 18) Μάξιμος Ε', 20 Φεβρ. 1976-18 'Οκτ. 1948. 19) 'Αθηναγόρας, 1 Νοεμβ. 1948-7 'Ιουλίου 1972. 20) Δημήτριος, 16 'Ιουλίου 1972.

Ὁ β' τόμος (σσ. 328) περιλαμβάνει ἐν ἐκτάσει τὰ εἰς τοὺς προαναφερθέντας πατριάρχας ἔγγραφα - κείμενα περὶ τῆς ἐκλογῆς, ἐνθρονίσεως καὶ ἀποχωρήσεως αὐτῶν, ὡς καὶ περὶ τῶν ὀφεικιάων καὶ τῆς ἐσωτερικῆς, διοικητικῆς καὶ τελετουργικῆς ζωῆς τοῦ Φαναρίου, ἐν τέλει δὲ σειρὰ εἰκόνων διανθίζει τὸν β' αὐτὸν τόμον.

Ἄλλ' ἄς μᾶς ἐπιτραποὺν συμβολαί τινες εἰς τὸ πρῶτον τμήμα τοῦ α' τόμου πρὸς συμπλήρωσιν καὶ διευκρίνισιν σημείων τινῶν ὡς πρὸς τὰς μορφὰς τοῦ συνοδικοῦ θεσμοῦ ἀπὸ τοῦ 1860 κ.ε.

Ὁ συγγραφεὺς, ἀριθμῶν τὰς μορφὰς τοῦ συνοδικοῦ θεσμοῦ (σ. 62), μνημονεύει τὰς ἐξῆς εἰς τὸ Κέντρον: τὴν μόνιμον καὶ τακτικὴν σύνοδον, τὴν ἐνδημοῦσαν σύνοδον, τὴν μερίζονα, τὴν ἄγιαν καὶ μεγάλην σύνοδον καὶ τὸ διαρκὲς ἐθνικὸν συμβούλιον (μέχρι τοῦ 1923) καὶ τὰς ἐξῆς εἰς τὰς Ἐπαρχίας: τὴν ἐπαρχιακὴν σύνοδον τῆς Κρήτης, τὴν σύνοδον τῶν ἱεραρχῶν τῆς αὐτονόμου Ἐκκλησίας τῆς Φιλανδίας καὶ τὰ διάφορα κατὰ τόπους ἀρχιερατικά ἢ μὴ συμβούλια. Ὡς πρὸς τὰ ἐπαρχιακὰ συνοδικὰ ὄργανα πρέπει νὰ προστεθῇ ἐνταῦθα καὶ ἡ ὑπαρξίς τοῦ θεσμοῦ τῆς ἐπαρχιακῆς συνόδου τῆς μητροπόλεως Θεσσαλονίκης μέχρι τοῦ 1924, ὅτε αἱ ὑπὸ τὸν Θεσσαλονίκης ἐπισκοπαὶ Κίτρους, Καμπανίας, Πολυανῆς, Ἀρδαμερίου καὶ Ἱερισσοῦ καὶ Ἀγίου Ὁρους προήχθησαν εἰς μονίμους ἢ προσωρινὰς μητροπόλεις, ὡς καὶ ὁ ἰδιότυπος κάπως θεσμὸς τοῦ «Ἐκκλησιαστικοῦ Ἀρχιερατικοῦ Συμβουλίου» ἐν Θεσσαλονίκῃ ἀπὸ τοῦ 1917 μέχρι τοῦ 1920, παραλλήλως πρὸς τὴν ὑπαρξίν τῆς ἐπαρχιακῆς συνόδου. Ὁ τελευταῖος οὗτος θεσμὸς τοῦ «Ἐκκλησιαστικοῦ Ἀρχιερατικοῦ Συμβουλίου» προήλθε κατόπιν πρωτοβουλίαις τῶν μητροπολιτῶν τῶν Νέων Χωρῶν καὶ τῆς ἐπαρχιακῆς συνόδου τῆς Θεσσαλονίκης ἐπιβεβαιωθείσης διὰ νομοθετικῆς ρυθμίσεως ὑπὸ τῆς ἐν Θεσσαλονίκῃ τὸ 1917 ἐδρευούσης προσωρινῆς Κυβερνήσεως τοῦ Ἑλ. Βενιζέλου, τὸν Μάιον 1917, πρὸς ἀμεσον ἀντιμετώπισιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν, ἐθνικῶν καὶ θρησκευτικῶν προβλημάτων τῶν Νέων Χωρῶν μέχρις ἀποκαταστάσεως τῆς ἐπικοινωνίας μεταξὺ τῶν μητροπολιτῶν τῶν Νέων Χωρῶν καὶ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, τὸ ὁποῖον ἐν καιρῷ ἀνεγνώρισε τὰ γινόμενα ἐν Θεσσαλονίκῃ.

Ἐν σελ. 218 γίνεται λόγος περὶ ὑπαγωγῆς μεταξὺ ἄλλων καὶ τῆς ἐπισκοπῆς Πλαταμῶνος εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος, τὸν Μάιον τοῦ 1882, διὰ σχετικοῦ κατόμου, κατόπιν τῆς προσαρτήσεως τῆς Θεσσαλίας καὶ τμήματος τῆς Ἡπείρου εἰς τὸ Βασίλειον τῆς Ἑλλάδος. Ἐπαναλαμβάνεται ἐνταῦθα ἀσάφεια τῆς Πράξεως τοῦ 1882, διότι ἡ ἐπισκοπὴ Πλαταμῶνος, μετὰ τὴν νέαν διαχάραξιν τῶν συνόρων μεταξὺ Βασιλείου τῆς Ἑλλάδος καὶ Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας, κατ' οὐσίαν ἐδιχοτομεῖτο, διότι τὰ ἐν τῇ ἑλληνικῇ ἐπικρατείᾳ χωρία τῆς ἐπισκοπῆς Πλαταμῶνος ἐτίθεντο ὑπὸ τὴν κανονικὴν δικαιοδοσίαν τῆς μητροπόλεως Λαρίσης, τῆς μετέπειτα Λαρίσης καὶ Πλαταμῶνος, τὰ δὲ ἐντὸς τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας ἐναπομείναντα δέκα χωρία τῆς αὐτῆς ἐπισκοπῆς, μεταξὺ τῶν

όποιων τὸ Αἰτόχωρον, ἡ Λεπτοκαρυά, ἡ Σκοτῖνα καὶ ἡ Πούρλια, συνηνώθησαν ἐκκλησιαστικῶς μετὰ τῆς ἐπισκοπῆς Πέτρας τῆς μητροπολιτικῆς περιφερείας Θεσσαλονίκης¹.

Ἰδρυμα Μελετῶν Χερσονήσου τοῦ Αἵμου

ΑΘΑΝ. ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΣ

Π. Γ ε ω ρ γ α ν τ ζ ῆ, Συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Ξάνθης, Ξάνθη 1976, σελ. 1-269.

1. Εἰς τὸ πρῶτον μέρος γίνεται λόγος περὶ τῆς ἱστορίας τῆς Ξάνθης γενικῶς (σσ. 17-186) καὶ εἰς τὸ δεύτερον περὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας τῆς ἐπαρχίας Ξάνθης εἰδικώτερον (σσ. 187-256). Εἶναι πάρα πολὺ ἐνδιαφέροντα ἡ προσπάθεια τοῦ συγγραφέως νὰ μᾶς δώσῃ μίαν πρώτην, ὅσον τὸ δυνατόν σαφεστέραν, εἰκόνα τῆς ἱστορίας τῆς Ξάνθης ἀπὸ τῆς πρώτης ἐμφανισέως της μέχρι καὶ τῆς τουρκοκρατίας καὶ τῆς ἐνσωματωσέως της εἰς τὸν ἑλληνικὸν κορμόν, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν μέχρι σήμερον γνωστῶν καὶ ἀγνώστων ἡμῖν πηγῶν.

Εἶναι λίαν ἀξιόλογοι αἱ πληροφορίες τοῦ συγγραφέως διὰ τὰς πόλεις καὶ τὰ φρούρια τῆς περιοχῆς, κατὰ τὴν ρωμαϊκὴν καὶ πρωτοβυζαντινὴν περίοδον, διαφωτίζουσαι συγχρόνως καὶ τὴν τότε γεωγραφικὴν εἰκόνα τῆς περιοχῆς, ὡς καὶ αἱ εἰδήσεις περὶ τῆς ἀρχαίας Τοπεύρου καὶ τῶν νομισμάτων της. Ἀλλὰ τὸ ὅλον βάρος τῆς ἐργασίας εἰς τὸ πρῶτον μέρος πίπτει εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Ξάνθης κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους καὶ ἰδίᾳ τὴν τουρκοκρατίαν· διὰ μέσον τῶν δύο αὐτῶν περιόδων προβάλλει λαμπρὰ ἡ συνεχὴς ἐλληνικὴ παρουσία τῆς περιοχῆς.

Ἡ ὅλη εἰκὼν περὶ τῆς ἱστορίας τῆς Ξάνθης πλασιώνεται ἐπιτυχέστατα μὲ τὸ δεύτερον μέρος τῆς ἐργασίας, τὸ ὅποιον συνιστᾷ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν τῆς Ξάνθης καὶ πραγματεύεται ζητήματα περὶ τῶν ἐπισκόπων Τοπεύρου, Ξανθείας καὶ Περιθεωρίου καὶ τῆς μητροπόλεως Ξάνθης καὶ Περιθεωρίου ἐπὶ τουρκοκρατίας, περὶ τῶν διακεκριμένων ἱεραρχῶν τῆς ἐπαρχίας αὐτῆς καὶ τῶν μονῶν της διὰ νὰ ὁλοκληρωθῇ μὲ τὸν δημοσιευόμενον πίνακα ἐπισκόπων καὶ μητροπολιτῶν Ξάνθης καὶ Περιθεωρίου. Τὴν ὅλην ἐργασίαν διανθίζουν καὶ διαφωτίζουν ἐπὶ πλέον χάρται καὶ εἰκόνες. Βιβλιογραφία πλουσιωτάτη καὶ ἀντιπροσωπευτικὴ.

2. Ἀλλ' ἄς μᾶς ἐπιτραποῦν συμβολαὶ τινες εἰς τὴν ἀξιόλογον κατὰ πάντα ἐργασίαν ταύτην πρὸς ὑποβοήθησιν τοῦ συγγραφέως εἰς τὴν ἀναλφθεΐσαν πρώτην σοβαρὰν προσπάθειαν συνθέσεως τῆς πολιτικῆς καὶ ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας μιᾶς λίαν νευραλγικῆς ἀπὸ ἐλληνικῆς πλευρᾶς περιοχῆς, τὴν ὁποίαν ἐργασίαν, ἐξάλλου, ὀρθῶς ἐβράβευsen ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν.

Συμβολαὶ εἰς τὸ πρῶτον μέρος. α. Οἱ Θράκες δὲν ὑπῆρξαν ἑλληνικὸν (σ. 18) ἀλλ' ἰνδοευρωπαϊκὸν φύλον, ἐξελληνισθὲν μετὰ τὴν ἐγκατάστασιν τῶν ἑλληνικῶν ἀποικιῶν εἰς τὰ παράλια τῆς Θράκης καὶ τὴν δι' αὐτῶν προώθησιν καὶ διεισδυσιν τοῦ ἐλληνικοῦ πολιτισμοῦ καὶ πνεύματος.

β. Εἰς τὴν Βιστωνίδα ἐκβάλλουν ὄχι δύο (σ. 33) ἀλλὰ τρεῖς ποταμίσκοι. Δύο εἰς τὴν ἀνατολικὴν τῆς πλευρᾶς (Τραβος, Κόμψατος, κατὰ Ἡρόδοτον VII, 109) καὶ εἰς τὴν δυτικὴν τῆς πλευρᾶς ὁ τῆς Ξάνθης, ἀνώνυμος εἰς τοὺς χάρτας. Ὁ ἀνώνυμος ποταμὸς Ξάνθης

1. Βλ. σχ. Ἀ θ. Ἀ γ γ ε λ ο π ο ὕ λ ο υ, Ἡ συμβολὴ τῆς ἐπισκοπῆς Πέτρας εἰς τὰ ἔθνη καὶ ἐκπαιδευτικὰ προβλήματα τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς περιοχῆς Ὀλύμπου 1890-1896, Θεσσαλονίκη 1974 (ἀνάτυπον ἀπὸ τὰ «Μακεδονικά» 14, 1974, 77-78, ὕποσ. 4) καὶ τ ο ὺ α ὕ τ ο ὺ, βιβλιοκρισία εἰς «Μακεδονικά» 15 (1975) 397-398.